

Dintr-o furcă de pârâu,
Vai, maică, tihneala mé
O băut-o turturé
Dintr-un fund de vâlicé.

Colecția MIRCEA RADU, Ungureni.
De la Ion Buda, 56 ani, 1970.

1777.

Popă, când m-ai cununat
Tri sute de lei ț-am dat
Ș-acum ț-aș mai da o mie
Să mă scapi de cununie.
Binele din holtefe
Un popă nu-l poate scrie,
Binele de la-nsurat
Poate-l scrie-un popă bat,
Desculț și dezbrăcinat,
De preuteasă lăsat.

Colecția MIRCEA RADU, Ungureni.
De la Ion Buda, 56 ani, 1970.

1778.

Dragă-i lumea, mămulucă,
Cui i gazdă și nu-i slugă.
Eu de când m-am apucat
Tăt la gazde am lucrat,
Noaptea-n pat nu m-am culcat
Numa-n iese la marhă
Să nu-m sie lumea dragă.

Colecția GEORGETA MARIA IUGA, Borșa.
De la Ileana Danci, 47 ani, 1981.

1779.

Fetele până fetesc
Tăt la măritat gândesc.
Dacă-ar ști cine-i bărbatu
N-ar aștepta măritatu:
Că de iese până-n drum
Vine-n casă, -i dă un pumn,
De iese până-n ocol:
- Hai în casă, că te-omor!

Colecția DUMITRU IUGA, Săliștea de Sus.
De la Anuța Iuga, 58 ani, 1969.

1780.

Bdietu bărbățelu meu
Tăți oamenii zic că-i rău
Că nu crede-n Dumnezeu.
Numa eu zic că-i cuminte
Și că are mânuri sfinte
Că de când m-am măritat
Nici o palmă nu mi-o dat
Numa capu mi l-o spart
Ș-asară, în fundu tinzii,
O vrut să-mi numere dinții.

Colecția DUMITRU IUGA, Săliștea de Sus.
De la Anuța Iuga, 58 ani, 1969.

1781.

Măiculiță, ai păcat,
M-o cerut fecior din sat,

dreptate "n-o muritu"...

Legenda a început, deci, de la un oștean, cât se poate de real, ale cărui fapte de vitejie au trecut în folclor și au căpătat atributele eroilor mitici.

Bibliografie:

1. Acad. D. Prodan: Răsoala lui Francisc Rakoczi al II-lea, în "Istoria României", vol. III, Ed. Academiei R.P.R., Buc, 1964, pg. 244-252.
2. Acad. Ștefan Pascu: "Războiul antihabsburgic sub conducerea lui F. Rakoczi II, în Istoria României, Compendiu, E.D.P., Buc, 1969, pg. 232.
3. Dumitru Mureșan, Vasile Gaftone: "Pintea Viteazul", Ed. Casa Creației Populare Maramureș, Baia Mare, 1970.
4. Prof. dr. Nuțu Roșca: "Sfântul Ierarh Iosif Mărturisitorul din Maramureș": "Pintea Viteazul este o personalitate istorică remarcabilă. A făcut parte dintr-o familie nobilă românească. Ca erou al luptelor de apărare a valorilor etnice împotriva habsburgilor, Grigore Pintea luptă pentru obținerea de drepturi naționale și sociale, precum și dreptul la credința strămoșească". Potrivit opiniilor lui Lucian Predescu, haiducul de la Măgoaja "a luptat și pentru apărarea Bisericii Ortodoxe contra unirii cu Biserica de la Roma.

Foto: Ioan Nădișan - Florin Piersic în rolul lui Pintea

MIHAI TEPEI

Grigore Pintea din Budești

Izvoarele istorice și informațiile folclorice legate de viața și activitatea eroului maramureșean Pintea Viteazul sunt destul de bogate, dar și controversate în același timp.

Referindu-se la familia Pintea din Budești, care și-a produs nobilitatea înaintea comitatului, Ioan Mihalyi de Apșa, autorul "Diplomelor maramureșene" afirmă că "din

această familie s-a tras vestitul Grigore Pinte, eroul baladelor populare" (Ioan Mihalyi de Apșa, "Diplome maramureșene", Sighet, 1900, p. 561).

Pintea se trage dintr-o familie nobilă din Budești, susține Ioan Dermer (Ioan Dermer, "Maramureșul românesc", București, Cartea Românească, 1934, p. 115), în vreme ce Al. Filipașcu îl numește Grigore Pintea din Budești (Alexandru Filipașcu, "Istoria Maramureșului", București, Cultura Națională, 1940, p. 117). Urmașii acestei familii Pintea mai există și astăzi în comuna Budești: Nuțu Pintii, Gheorghe a Pintii, Ionu Pintii.

Data nașterii lui Pintea nu este cunoscută, dar este plasată în perioada 1660-1670. Locul nașterii, după unele informații folclorice, ar fi satul Măgoaja, comuna Chiuiești, jud. Cluj. Localitatea este amintită în legende și balade:

De unde-i Pintea de fel -

Din Măgoaja, din Ardel

(Monografia municipiului Baia Mare, 1980, p. 178).

Cei mai în vârstă locuitori din Budești spun că Pintea a fost din satul lor și că în tinerețe ar fi fost slugă la Raitos (De la Ioan Marinca, 80 ani, Ioan Ciceu, 78 ani, Budești, 1978). Legenda spune că nemulțumit de condițiile grele în care a trebuit să trăiască și să muncească în calitate de slugă la Raitos, Pintea a luat drumul codrilor. Reîntors în satul lui, în timp ce devenise haiduc vestit, trece și pe la casa lui Raitos, unde întâlnește pe una din servitoarele acestuia. Îi ceru blidul cel de lemn din care mânca el când era slugă, i-l umplu de galbeni și i-l dăruie acesteia. Apoi luă din nou drumul codrilor.

Numirile topice: Făgădaul Pintii, Fântâna Pintii, Staulul Pintii, Peștera Pintii - păstrează amintirea marelui haiduc.

Mama lui Pinteza provenea dintr-o familie de țărani liberi de pe Valea Izei (Monografia municipiului Baia Mare, 1980, p. 180). Un străbunic de-al său după tată a fost ridicat la rangul de nobil pentru faptele de vitejie săvârșite în luptele purtate împotriva turcilor. Poate acesta să fi făcut parte din familia Pinteza de Budești, la care se referă Ioan Mihalyi.

Pinteza este pomenit la sfârșitul sec. XVII, în vâltoarea nemulțumirilor țărănești care nu mai puteau suporta abuzurile și nedreptățile săvârșite de autoritățile austriece și de stăpânii feudali. Prima mențiune documentară referitoare la acțiunile curajoase ale cetelor de haduci conduse de Pinteza Viteazu datează din 1694, când se găsea în preajma orașului Baia Sprie ("Pagini din istoria Maramureșului", Baia Mare, Muzeul regional Maramureș, 1967, p. 66). Cetele înarmate, conduse de Pinteza, sporesc repede, întreprinzând acțiuni curajoase chiar în plină zi. Știrile istorice arată că Pinteza avea sub conducerea lui trei cete, din care ceata principală era condusă direct de Pinteza și număra, pe la anul 1700, un număr de 120 feciori. Aceștia dispuneau de arme, iar Pinteza avea o cămașă din zale și coif, iar membrii cetei aveau uniforme (Monografia municipiului Baia Mare, 1980, p. 181). Cămașa de zale și coiful pe care le-a purtat bravul haiduc maramureșean se păstrează și astăzi în biserica din Budești - Josani. În anul 1860 autoritățile maghiare au dus cămașa lui Pinteza la Budapesta, în dorința de a o păstra în capitala Ungariei. Budeștenii au făcut tot ce le-a stat în puteri, au plătit 1000 de florini pentru a răscumpăra cămașa lui Pinteza, readucând-o în biserica din satul lor, unde se păstrează și astăzi (Iosif S. Siuluțiu, "Starea locuitorilor în comitatul Marmăției", în "Transilvania", XVI, 1941, nr. 19-20, p. 155). Cămașa din zale are o greutate de 8,5 kg., iar coiful 1,5 kg.

Despre un atac mai îndrăzneț săvârșit de Pinteza se menționează într-o scrisoare a lui Nicolae Bethlem dată la Turda în 16 septembrie 1695, prin care se cere judeului orașului Baia Mre să-l informeze dacă șpițerii din oraș au vindecat vreun haiduc rănit în timpul atacului săvârșit în Munții Maramureșului, menționând că din cei 35 de haduci, cinci au fost răniți (Monografia municipiului Baia Mare, 1980, p. 182).

Una din cele mai mari acțiuni este descrisă de judele orașului Baia Sprie la 21 iulie 1698 și înaintată omologului său din Baia Mare, în care îi face cunoscut că haiducii au atacat castelul din Rona, Coștiuiul de azi, omorând 250 persoane și luând cu ei 150 de cai și multe bunuri, îndreptându-se spre Budești. Cere ca această știre să fie comunicată și căpitanului din Chioar, ca să pornească în urmărirea și prinderea "rău făcătorilor" (Monografia municipiului Baia Mare, 1980, p. 183).

În fața acțiunilor tot mai curajoase întreprinse de armata lui Pinteza între anii 1699 - 1702 autoritățile militare și civile iau toate măsurile pentru stăvilirea acestor acțiuni și prinderea cu orice preț a lui Grigore Pinteza. La 2 ianuarie 1700 aflăm, dintr-o scrisoare a căpitanului cetății Sătmar, contele Fredericus C. de Lowenburg, că Pinteza este prins și închis la Satu Mare ("Îndrumător în Arhivele Statului, Baia Mare, 1974, p. 78). Însă Pinteza este eliberat, făcându-se o înțelegere prin care:

- se renunță la sancționarea lui Pinteza pentru tot ce a făcut până la acea dată;
- se promit sume de bani pentru întreținerea cetelor;
- se interzice oricui să le zică tâlhari;
- ceata lui Pinteza să renunțe la acte care ar putea provoca

dezordine (Monografia municipiului Baia Mare, 1980, p. 184). Înțelegerea este în întregime în interesul direct al lui Pinteza.

Unii autori și-au pus, pe bună dreptate, întrebarea dacă această armată condusă de Pinteza avea undeva un cartier general, un comandament, de unde erau dirijate acțiunile haiducilor. Întrebarea este justificată și logică, dar a rămas până în prezent fără răspuns. Având în vedere afirmațiile mai multor autori de seamă după care Pinteza ar fi originar din Budești, precum și

M-o cerut și nu m-ai dat,
Tăt de-aceea te-ai temut
C-oi veni după-mprumut
Și nu ți l-oi da mai mult.
Măicuță, m-ai dat pe sate
Să viu cu desagii-n spate,
Cu desagii-mbăierați
Și cu ochii lăcrămați,
Cu desagi făcuți în roate -
Spatele pline de bote.

Colecția DUMITRU IUGA, Săliștea de Sus.
De la Anuța Iuga, 58 ani, 1969

1782.

- Inimă supărăcioasă
Ce să-ț dau să sii voioasă?
- Să-mi dai binele lumii
Cum am fost nu mi-oi mai si,
Să-mi dai binele din țară
Cum mi-am fost n-oi mai si iară.

Colecția ION VANCEA, Ferești
De la Anuța Oanță, 23 ani, 1976.

1783.

Supărat ca mine nu-i
Numai puiu cucului
Când îl lasă mama lui,
Când îl lasă fără vreme
Ș-ar zbura și n-are pene.

Colecția ION VANCEA, Ferești
De la Anuța Oanță, 23 ani, 1976.

1784.

Supărarea bate-o, Doamne,
Noaptea-n pat cu mine
doarme,

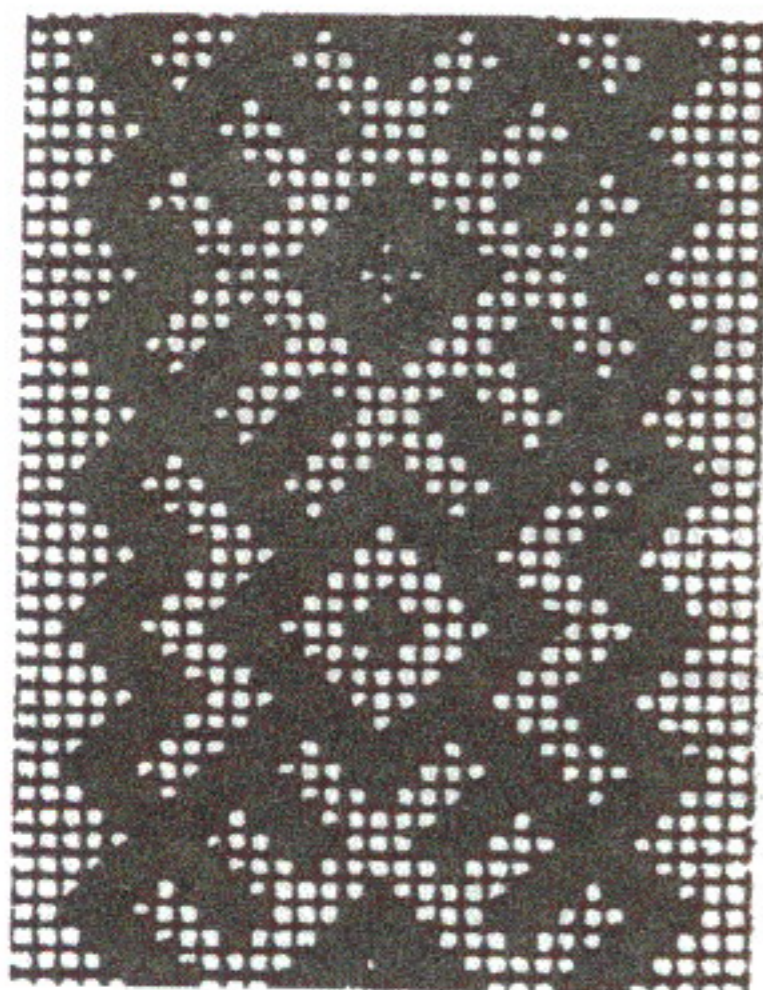
Eu mă-ntorc către perete -
Supărarea tăt mă vede,
De mă duc până afară
Zine după mine iară.

Colecția ION VANCEA, Ferești
De la Anuța Oanță, 23 ani, 1976.

1785.

Săraca supărarea
Fost-o soră cu mama;

Și cu tata-o trăit bine,
Jîb se ține și de mine.
Cum aș da o plată mare
Să mă scap de supărare.

Colecția GEORGETA MARIA IUGA, Borșa.
De la Ileana Danci, 47 ani, 1981.

1786.

Nu da, Doamne, supărare
La omu care mai are
Că bugăt mi-ai dat-o mie
Să o port de-a mé fetie.

Colecția GEORGETA MARIA IUGA, Borșa.
De la Ileana Danci, 47 ani, 1981.

1787.

Floritică floare-albastră
Tată lumea-i cu nevastă -
Numa eu ca cucu-n coastă,
Tată lumea-i cu soție -
Numa eu ca cucu-n vie.

Colecția ION VANCEA, Hoteni.
De la Gheorghe Hotea, 46 ani, 1978.

1788.

Măicuță, când m-ai născut
Nimnică nu te-o durut
Numa-un deget la pticior
C-ai gândit c-oi si fecior,
Dacă m-ai văzut că-s fată
Tăte te-o durut odată.

Colecția DUMITRU IUGA, Săliștea de Sus.
De la Anuța Iuga, 40 ani, 1979.

1789.

Care cuc mi-o cântat mie
Margă-n munte și nu vie,
Da' p-acolo să rămâie;
Care cuc mi-o cântat an
N-ar cânta-n codru șohan.

Colecția DUMITRU IUGA, Săliștea de Sus.
De la Anuța Iuga, 40 ani, 1979.

1790.

Foaie verde de urzică
Doamne, nu bate nimnică

faptul că adeseori este menționat îndreptându-se spre aceste meleaguri, tocmai după acțiuni de amploare cum este cea din iulie 1698, dar având în vedere nu numai păstrarea coifului și cămașei de zale ci, îndeosebi, unele toponime ca Făgădăul Pintii, Fântâna Pintii, Staulul Pintii, Peștera și Pivnița Pintii - toate aflate pe teritoriul comunei Budești -, am încercat să mergem pe urmele lui Pinteza Viteazul.

În toamna anului 1970 am vizitat Făgădăul Pintii, Staulul și Fântâna Pintii, numiri topice care-i păstrează vie amintirea bravului haiduc. Acestea se află în hotarul comunei Budești, cam la 10 km. de vatra satului, în partea de sus.

La locul numit Făgădăul Pintii, într-o poiană întinsă, am aflat urme de ziduri, aveau dimensiunea de 10/12 m. Se pare că a fost o clădire care avea, după ziduri, două camere mari, de 4/5 m. și trei dependințe, unele încăperi având și subsol. După părerea noastră, aici a fost cartierul general al haiducilor, aici era comandamentul și reședința de vară a lui Pinteza.

Nu departe de Făgădăul Pintii se află și Fântâna acestuia și tot aici Staulul Pintii, unde zic bătrânii că își ținea caii (De la Ioan Berinde, 77 ani, Vasile Berinde, 75 ani, Petru Mariș, 60 ani, Gheorghe Pop, 57 ani, 1971, Budești). Referitor la acesta din urmă, sunt câteva lucruri interesante de reținut. Într-o poiană se găsește un loc înconjurat cu un gard de piatră, lung de aproape 300 m. și înalt de 1,30 m. Azi n-a mai rămas decât jumătate din ceea ce a fost altădată. Acest "staul" putea să găzduiască în condiții bune 200 - 250 de cai. Poate cei 150 de cai luați de la Coștiui (Rona) în vara anului 1698 să fi păscut în frumoasa poiană de la Făgădăul lui Pinteza și să fi poposit în Staulul Pintii.

Asemenea locuri împrejmuite cu piatră nu se află nicăieri în hotarul comunei Budești, decât în apropiere de vatra satului unde terenul era apărat de animalele care pășunau în împrejurimi, dar nici unul dintre acestea nu cuprind o suprafață atât de întinsă cum este Staulul Pintii.

În februarie 1700, nu departe de Cicârlău, 50 de haiduci conduși de Pinteza, atacă doi negustori din Sătmăr, luându-le lucrurile și transportându-le la Crăcești, azi Mara (Monografia municipiului Baia Mare, 1980, p. 186).

Cu doi ani mai devreme, în iunie 1698, au fost opriți în drum spre Baia Mare Ambrus și Stefan Kosegyi, negustori ce făceau comerț în părțile respective, bunurile lor fiind împărțite la săraci (Monografia municipiului Baia Mare, 1980, p. 186).

Atacurile lui Pinteza erau îndreptate în primul rând asupra marilor feudali, iar ura acestora față de Pinteza era nemărginită, așa explicându-se cruzimea cu care se comportau față de cei pe care reușeau să-i prindă. Astfel Ioan Ciuc, haiduc din ceata lui Pinteza, este executat prin tragere în țeapă, iar Nicolae Ronas și tatăl său Grigore sunt trași pe roată (Monografia municipiului Baia Mare, 1980, p. 188).

O acțiune de amploare împotriva negustorilor are loc în toamna anului 1700, pe drumul Sighet - Baia Mare, la poalele Gutâiului, pe versantul nordic al acestuia (Monografia municipiului Baia Mare, 1980, p. 189).

Acțiunile pentru urmărirea și prinderea lui Pinteza și a haiducilor săi se intensifică îndeosebi în primăvara anului 1701. Autoritățile reușesc să prindă și să condamne pe unii dintre haiduci: Ioan Sipoș din Hideaga, Dan Demian, Baloș Miclăuș, Simion Szari și Dimitrie Csomakozi, toți făcând parte din ceata lui Grigore Pinteza (Monografia municipiului Baia Mare, 1980, p. 191). Tot în această vreme, chiar împăratul Leopold I, prin scrisoarea din 23 aprilie 1701, acordă un premiu de 500 de taleri celui care îl va prinde și preda pe Pinteza, viu sau mort, deoarece a provocat mari pagube nobililor din Maramureș, Sătmăr și Bihor (Pagini din istoria Maramureșului, op. cit., p. 67).

Pinteza n-a fost numai un haiduc viteaz, ci și un bun cunoscător al epocii sale, de aceea el se alătură răscoalei antihabsburgice conduse de Francisc Rakoczi II: "Primul român din Maramureș care a sărit în ajutorul lui

Nu te văieta
Că mai este (de pățimit).

Rakoczi a fost Grigore Pinteă" (Al. Filipașcu, op. cit., p.146).

Referindu-se la Pinteă, Francisc Rakoczi amintește în memoriile sale: "O veste prea plăcută m-a cuprins, căci Pinteă, lotrul faimos din Meseș, de origine valahă, să-și dovedească credința ce-mi păstrează, tăbărând sub zidurile cetății Baia Mare... voia sau să ocupe cetatea în numele meu sau să silească locuitorii să treacă de partizani ai mei" (Îndrumător în Arhivele Statului, op. cit., p. 78).

Într-adevăr, documentele vremii vorbesc de "Domnul Pinteă" că în prima jumătate a lunii august 1703 a atacat orașul Baia Mare, împreună cu alți comandanți de oști, cum au fost locotenenții Andrei Bekessy, Ioan Lantos și Bala Urszuly, cu două companii de curuți (Monografia municipiului Baia Mare, 1980, p. 193).

La 13 august 1703 Pinteă cere conducerii orașului Baia Mare să se predea și să se supună principelui. La 14 august, conducerea orașului cade de acord cu propunerea făcută de Pinteă, cu condiția să se trimită o delegație la Rakoczi, să-i facă cunoscută hotărârea și să primească orașul în grația sa. Armatei de sub zidurile cetății Baia Mare i se trimit alimente, șapte căruțe cu pâine, carne și butoiase cu vin. Se pare că alimentele au fost otrăvite căci la un moment dat curuții au aruncat pâinea și carnea, au spart butoiasele cu vin și s-au îndreptat spre poarta cetății, dărâmând-o. În toiul acestei bătălii Pinteă cade eroic, fiind împușcat mortal. Cel care l-a omorât a fost Dessi Istvan, proconsul în magistratura orașului Baia Mare.

Din procesul verbal încheiat cu ocazia morții lui Pinteă, reiese ura acestora față de Pinteă. El este numit "hoț înveterat", menționându-se că "...i se varsă sângele în drum de țară pentru că și el a vărsat în drum de țară sângele multora", "...iar corpul său ca al unui ticălos, se îngroapă fără cinste" (Monografia municipiului Baia Mare, 1980, p. 193 sq.).

Procesul verbal încheiat în 14 august 1703 consfințește dispariția unuia dintre cei mai mari conducători ai mișcărilor sociale din nord-vestul Transilvaniei, de la sfârșitul secolului al XVII-lea și începutul celui următor. Pe bună dreptate Nicolae Densușianu îl numește pe Pinteă unul din cei mai însemnați români din secolul al XVIII-lea (Pagini din istoria Maramureșului, op. cit., p. 68).

Poporul l-a iubit și l-a cinstit, creația populară a produs cântece, balade, legende, chiar colinde, în legătură cu faptele sale mărețe și cu moartea sa năpraznică.

(Din mss. "Monografia comunei Budești", 1978)

Foto: Ioan Nădișan - Scenă din filmul "Pinteă"

Nu te pișă
Împotriva vântului.

Numa frunza care pțică
Și cocoana până-i mică.
Fata dacă bătrânește
Nu ști' p-a cui samă crește
Și dă mâna cu-un țaran
Ce nu l-o văzut șohan
Și dă mâna și se duce,
Lasă-ș a ei mamă dulce,
Lasă frați, lasă surori,
Lasă grădina cu flori
Ș-ar zini și o-ar plezi
Da' n-o lasă streinii.
Streinii nu m-o lăsat,
Florile le-am blăstămat:
Creșteți, flori, cât gardurile,
Nu v-oi ciunta vârvurile.

Colecția ION VANCEA, Sârbi.
De la Ion Lupu, 72 ani, 1976.

1791.

Măi mândruț, mă-ta se teme
Că i-oi si noră-nt-o vreme;
Spune-i ca să nu se teamă,
Nu i-oi si, de bună samă.
Decât noră mâne-ta
Și cumnată soru-ta
Mai bine, mândruț, m-oi fa
Rădăcina violii
În mijlocu Dunării,
Dunărea să mă mulească -
Mă-ta să nu-mi poruncească,
Dunărea să mă mulea -
Mă-ta să nu-mi poruncească.

Colecția ION VANCEA, Ferești
De la Anuța Oanță, 23 ani, 1976.

1792.

Frunză verde de trifoi
O făcut și mama doi
Ș-o umplut lumea de noi.
Biata mama tăt plângea,
Tăt sîngură rămânea.
Ș-o făcut o pânișoară,
Ș-o luat o soțioară
Ș-o plecat cu ié în lume,
Laolaltă să ne-adune.
Înt-o margine de drum,
Sub crenguță de alun
S-o pus mama jos și-o plâns -
Laolaltă nu ne-o strâns.
Măicuța dacă știa
Mai bine nu ne făcea,
Mai bine-ar si răsădit
Doi pomuți mândri-n grădină
Ș-acea i-ar si udat
De tri ori pe săptămână:
Făceu poame, nu făceu,

Lângă mama rămăne.
Colecția ION VANCEA, Sârbi.
De la Ion Lupu, 72 ani, 1976.